

علامه شهاب الدین خفاجی حنفی

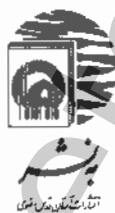
مودت اهل بیت علیہ السلام در آئینہ وحی

ترجمہ تفسیر آیۃ المودۃ

محقق: علامہ محمد باقر محمودی

مترجم: علی راد

خفاجی، احمد بن محمد، ۹۷۷-۱۰۶۹ ق.
 مودت اهل بیت علیهم السلام در آئینه وحی: ترجمه «تفسیر آیه الموده / شهاب الدین
 خفاجی حنفی؛ محقق محمدباقر محمودی؛ مترجم علی راد؛ ویراسته علی رضا
 اسماعیل آبادی، حمیدرضا نگهبان. - مشهد: شرکت به نشر، ۱۳۸۴.
 ۲۳۰ ص. - (انتشارات آستان قدس رضوی، شرکت به نشر؛ ۶۷۸).
 شابک: X-۰۴۳۴-۰۲-۹۶۴ ISBN 964-02-0434-X
 عنوان اصلی: تفسیر آیه الموده.
 فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 کتابنامه.
 ۱. تفاسیر (سوره شوری، آیه موده). الف. محمودی، محمدباقر، ۱۳۰۳ -
 ب. راد، علی، ۱۳۵۶ - مترجم. ج. شرکت به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی).
 ۷۰۴۱ ت ۷ خ / ۷۶۵ / BP ۱۰۲ / ۱۸
 ۱۳۸۴
 کتابخانه ملی ایران
 ۸۴۰۲۰۸۴۵ م

۶۷۸

مودت اهل بیت علیهم السلام در آئینه وحی

ترجمه تفسیر آیه الموده

علامه شهاب الدین خفاجی حنفی

محقق: علامه محمدباقر محمودی

ترجمه علی راد

ویراسته علی رضا اسماعیل آبادی و حمیدرضا نگهبان

چاپ اول / ۱۳۸۵

۱۱۰۰ نسخه / وزیری

چاپ: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

شابک: X-۰۴۳۴-۰۲-۹۶۴

حق چاپ محفوظ است.

به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)

دفتر مرکزی: مشهد، ص. پ ۹۱۳۷۵/۴۹۶۹، تلفن ۸۵۱۱۱۳۶-۷، ۸۵۱۱۱۷۰، نمابر ۸۵۱۵۵۶۰

دفتر تهران: ۸۹۶۲۳۰۱، ۸۹۶۰۶۲۰

پست الکترونیک: publishing@behnashr.com

آدرس اینترنتی: www.behnashr.com

فهرست مطالب

۹		مقدمه مترجم
۱۳		دیباجه مؤلف

مقدمه‌ای در شناخت چند اصطلاح علوم قرآن (۱۷ - ۲۶)

۱۹		۱- معنای واژه «تفسیر» در لغت و اصطلاح
۲۰		۲- معنای واژه «قرآن» در لغت و اصطلاح
۲۱		۳- معنای واژه «سوره» در لغت و اصطلاح
۲۳		۴- معنای واژه «آیه» در لغت و اصطلاح
۲۴		۵- آیه‌های مکی و مدنی
۲۵		۶- تناسب آغاز سوره شوری با پایان سوره فصلت

فصل اول: تفسیر آیه مودت (۲۷ - ۶۸)

۲۹		شان نزول آیه مودت
۳۰		توضیح عبارات آیه مودت
۳۰		تفسیر «اجراً»
۳۱		تفسیر «الّا المودّة فی القربی»

- نکات و ظرایف تفسیر بیضاوی از عبارت «الأمودة فی القربی» ۳۱
- استثنا در آیه مودت؛ متصل یا منقطع؟ ۳۲
- محبت و مراحل حدوث آن در قلب ۳۳
- رویکرد مفسران صحابه و تابعین در تفسیر واژه «قربی» ۳۵
- «قربی» کسانی اند که صدقه بر آنها حرام می باشد ۳۷
- توجیه عبارت «انک ابن اختنا» در کلام أنصار ۳۹
- بررسی نظریه نسخ آیه مودت ۴۰
- رد نظریه منسوخ بودن آیه مودت ۴۰
- خاندان پیامبر ﷺ ۴۲
- دیدگاههایی درباره مصادیق آل پیامبر ﷺ ۴۲
- جایگاه والای صحابه در عمل به آیه مودت ۴۴
- تفسیر عبارت «مَنْ یُقْتَرَفْ حَسَنَةٌ نَزَذَلَهُ فِیْهَا حَسَنًا» ۵۰

فصل دوم: منزلت اهل بیت علیهم السلام در آینه احادیث (۶۹-۱۱۶)

- گفتار اول: تمسک به قرآن و اهل بیت علیهم السلام در آینه گفتار نبوی ۷۱
- گفتار دوم: تنبیهات چهارگانه مؤلف از حدیث ثقلین ۷۷
- تنبیه اول: شرح عبارت «و أنا تارک فیکم الثقلین» ۷۸
- تنبیه دوم: تشویق به پیروی از اهل بیت پیامبر ﷺ ۷۹
- تنبیه سوم: وجود فردی از اهل بیت علیهم السلام در هر عصری ۸۰
- تنبیه چهارم: تمسک به نخستین پیشوایان اهل بیت علیهم السلام بویژه حضرت علی علیه السلام ۸۰
- اشعاری از امام شافعی و فرزددق در مدح اهل بیت علیهم السلام ۸۲
- گفتار سوم: اهل بیت علیهم السلام مایه امنیت و نجات امت اسلام ۸۹
- بخش اول: بیان روایاتی در شأن اهل بیت علیهم السلام حدیث امان الارض، حدیث سفینه نوح، حدیث باب حطه و...، ۹۰
- بخش دوم: تنبیهات سه گانه ۹۳

- تنبيه اول: مراد از اهل بيت عليه السلام در حديث امان الارض چه کسانی هستند؟ ۹۴
- مقامات مشترک اهل بيت و پیامبر عليه السلام از نگاه فخر رازی ۹۵
- تنبيه دوم: شرح حديث سفینه نوح در وجه تشابه اهل بيت به کشتی نوح ۹۶
- تنبيه سوم: شرح حديث باب حطه و تبیین دقایق آن ۹۷

فصل سوم: اهل بيت عليه السلام در آينه آيه تطهير (۱۱۷-۱۵۱)

- گفتار اول: بیان روایاتی چند در اختصاص نزول آيه تطهير در شان اهل بيت عليه السلام .. ۱۱۹
- شایستگان «اهل البيت» عليه السلام در آيه تطهير، از نگاه مفسران ۱۲۲
- مناقب اهل بيت عليه السلام در آيه تطهير ۱۲۴
- گفتار دوم: امر الهی و سفارش پیامبر عليه السلام در فرستادن صلوات بر اهل بيت عليه السلام .. ۱۲۹
- دیدگاه شافعی در وجوب صلوات بر اهل بيت عليه السلام در نماز ۱۳۱
- داستانی از شیخ موسی ضریر در فایده صلوات ۱۳۴

فصل چهارم: دوستی و دشمنی با اهل بيت عليه السلام در آينه روایات (۱۵۳-۱۸۴)

- گفتار اول: احادیثی از منابع اهل تسنن در باب دوستی با اهل بيت عليه السلام ۱۵۵
- گفتار دوم: احادیثی از منابع اهل تسنن در بیان خودداری از کینه ورزی با اهل بيت عليه السلام ۱۶۰
- تنبيه اول: حرمت بغض و وجوب دوستی با اهل بيت عليه السلام؛ رهاورد احادیث ۱۶۳
- تنبيه دوم: داستانی عجیب در انتقام از دشمنان محبان اهل بيت عليه السلام ۱۶۴
- قصیده‌ای از گمیت أسدی در مدح اهل بيت عليه السلام ۱۶۵
- گفتار سوم: وعده الهی بر عدم تعذیب اهل بيت عليه السلام در آتش جهنم ۱۶۷

فصل پنجم (۱۸۵-۲۳۰)

- گفتار اول: تشویق و فضیلت زیارت و خوشحال نمودن اهل بيت عليه السلام در روایات .. ۱۸۷

- گفتار دوم: آداب و اخلاق شایسته اهل بیت علیهم السلام ۱۸۹
- داستان زینب کذابة ۱۹۱
- داستان موسی بن عبدالله و فضل بن ربیع زبیری در دوران هارون الرشید ۱۹۳
- خاتمه: داستانهای شگفت در عنایت پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام به فرزندان خویش .. ۱۹۷
- ویژگیهای ممتاز شخصیت حضرت علی علیه السلام ۲۱۱
- اسم، نام پدر و مادر، کنیه‌ها، سن اسلام آوردن و دانش آن حضرت ۲۱۳
- اوصاف ظاهری، نقش نگین و هجده ویژگی ممتاز آن حضرت ۲۱۴
- شهادت علی علیه السلام ۲۲۱
- فرزندان علی علیه السلام ۲۲۲

مقدمه مترجم

«مَنْ أَحَبَّكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ»

«هر کس شما (اهل بیت پیامبر ﷺ) را دوست بدارد، به تحقیق خداوند را دوست داشته است.»

بخشی از زیارت جامعه کبیره

خاستگاه دوستی با پاک سیرتانی چون خاندان نبوی، همان حس کمال جویی و زیباپرستی نهفته در ضمیر انسانی است که او را به ایجاد رابطه‌ای برخاسته از زلال چشمه سار محبت با آنان علاقه‌مند می‌نماید و به گواهی تاریخ، برخی از آنان را بر سر این عشق پاک، به تقدیم جان می‌کشاند. گویی مودت اهل بیت ﷺ ریشه‌ای عمیق و کهن در سرشت هر حق‌جو و دوستدار زیبایی داشته و دارد و تا اندازه‌ای از عظمت و پاسداشت برخوردار است که مساوی با محبت الهی خوانده شده است: «مَنْ أَحَبَّكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ».

قرآن کریم به این دوستی اهل بیت ﷺ چنان ارج نهاده که آن را اجر رسالت پیامبر ﷺ شمرده است: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ»^۱ و مفسران پیشین و امروزین مسلمان، در تبیین این نگرش قرآن به دوستی اهل بیت ﷺ، کتابها

۱- سورة شوری (۴۲) آیه ۲۳.

نگاشته و دقایق آن را در نوشته‌های خویش نمایان کرده‌اند. لکن، از دیرباز عده‌ای از سر عناد و یا جهل به عظمت این سفارش قرآن دربارهٔ نزدیکان پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که به تفسیر نبوی همان اهل بیت او هستند - سر تعظیم فرود نیاورده و باورهای آلوده به تعصب را بر زبان آورده و در کتابهای خود نگاشته‌اند.

کتاب حاضر که به قلم یک دانشمند حنفی مذهب نگارش یافته، در فصلها و مباحث متنوع خود، ضمن ارائه تفسیری از آیه مودت، در جای جای آن به وجوب دوستی با اهل بیت (علیهم السلام) و حرام بودن دشمنی با آنان تأکید می‌ورزد و این حکم را برخاسته از آیه مودت می‌داند؛ تا جایی که این نگرش نویسنده به خوبی در نامی که بر کتاب برگزیده، هویدا است؛ «فَرَضُ الْمَحَبَّةِ فِي تَفْسِيرِ آيَةِ الْمَوَدَّةِ». پاسخ‌گویی به شبهات مطرح دربارهٔ آیه مذکور با استدلالها و دلایل استوار عقلی و نقلی، از دیگر اوصاف برجسته این اثر تفسیری است. که نوشته‌ها و تحقیقهای علامه توانا، جناب محمودی اهمیت آن را دوچندان ساخته است.

اینک به اختصار به معرفی نویسنده آن می‌پردازیم؛

احمد بن محمد بن عمر خفاجی در سال ۹۷۹ ه. ق، در مصر دیده به جهان گشود، همان‌جا رشد کرد و به آموختن دانشهای اسلامی روی آورد. پس از فراگیری علوم مقدماتی، به فراگیری فقه حنفی و شافعی روی آورد. در ادبیات عرب تا آنجا پیش رفت که از ادبای بی‌نظیر روزگار خویش گردید. در حدیث، از محدث بزرگ ابراهیم علقمی و علامه علی بن غانم مقدسی حنفی اجازهٔ روایت دریافت کرد و بالاخره از طب و ریاضیات نیز بهره‌ای داشت.

به پاسداشت مقام علمی‌اش، از او با القابی چون: «شهاب الدین»، رأس المؤلفین، رئیس المصنفین، بدر سماء العلم، نیر أفق النثر و النظم یاد کرده‌اند. از آثار او می‌توان به: «شرح درة الغواص فی أوهام الخواص»، «نسیم الریاض» در شرح «شفاء قاضی عیاض»، «ریحانة الألباء»، «زهرة الحیاة الدنیا»، «غناية القاضي» (حواشی تفسیر قاضی عیاض)، «شفاء الخلیل» و... اشاره کرد.

علامه خفاجی چنان شیفته فراگیری دانش بود که برای فراگیری آن به سفرهای علمی رفت و از جمله به قسطنطنیه سفر کرد که در روزگار وی مجمع دانشیان

توانمندی؛ چون ابن عبدالغنی، مصطفی ابن عزمی و ابوسعود حمادی بود. او مدتی در مصر و روم در منصب قضاوت بود، پس از روزگاری چند به دمشق رفت و با استقبال گرم دانشمندان آن دیار روبرو گشت و سرانجام در اواخر عمر به مصر برگشت و به سال ۱۰۶۹ ه. ق در همان جا دار فانی را وداع گفت.^۱

در پایان از تلاشهای کارکنان انتشارات آستان قدس رضوی (شرکت به نشر) که در به سامان رسیدن این کتاب سهمی بسزا داشتند، صمیمانه تشکر می‌کنم.

علی راد

زمستان ۱۳۸۳

مشهد مقدس

۱- نک: معجم المؤلفین، ج ۲، ص ۱۳۸؛ خلاصة الاثر، ص ۳۳۱؛ فرض المعجبة فی تفسیر آية المودة، صص ۱۰۶.

دیباچه مؤلف

ستایش او راست که نعمت را به عارفان بخشید و در دریای ایمان و نیکی غوطه ورشان ساخت و در راه رسیدن به مقام قرب او، دیدگان و چشمانشان را به بیداری واداشت و خواب را از آنان برگرفت تا بدان وسیله به تمام مقصود دست یابند. خوانهای کرم خویش را بر روی زمین بگسترانید تا گرسنگان و سیران از آن بخورند، برای دقایق معارف و لطایف دانشها، چشمه های حکمت را از وجود ترجمان لسان ازلی (پیامبر) بجوشانید تا هر سیراب و عطش زده ای از آن بنوشد؛ و بدین وسیله است که هر گرونده ای به مقام قدسیش می رسد و از انوار قدسی او یاری می گیرد. و بدین ترتیب، عزیز می گردد، بالاتر می رود و از غیر او دوری گزیده، می بُرد و هر که از پیروی هوای نفس دست بشوید، فاصله [میان او و خدایش] برداشته می شود و این گونه خدایش بدو سود می رساند و او سود می برد.

او را به خاطر روزی هایی که حس از درک آن عاجز و خرد از فهم کنه آن قاصر است، سپاس می گویم و گواهی می دهم که جز «الله» خدایی نیست؛ تنهایی بی نیاز، یگانه ای بی همتا و توانایی صمد که از داشتن نیاز و همانند پاک و منزله است و گواهی می دهم؛ چونان گواهی که گوینده اش را در سرزمین اسلام جای دهد و در بالاترین رده های بهشت.

درود و سلام بر آن که شبانگاهی از مسجدالحرام به سوی سدره المنتهی سیر داده شد، که در این سیر از رویدادهای روزگار آگاه گشت و خدایش او را بر همه

پیامبران، فرستادگان و فرشتگان مقرب گرامی داشت و در حالی که آدم، میان آب و گل بود، به پیامبری اش برگزید و امتش را بهترین و میانه‌روترین مردمان گذارد تا بر مردمان گواهی دهند. سلام و درود بر خاندان او؛ آنان که محبت و دوستی با آنان، پاداش زحمات پیامبر قرار داده شده است. سلام و درود بر اصحاب او؛ کسانی که همچون ستارگانند و رهرو به هر کدامشان اقتدا کند، رهنمون شود؛^۱ اصحابی که گفته‌ها و سنت پیامبرشان را دنبال و روایات و احادیثش را بازگو کردند. و سلام و درود همیشگی و رضوان الهی بر همه آنان باد!

اما بعد:

نیازمندترین بندگان خدا و امیدوار به خوان کرم آن لطیف، احمد بن محمد خفاجی، خطیب منبر شریف نبوی، گوید: چون نشانه دانشوری، آسان کردن همه امور دینی و دنیوی به مدد الهام از خداوند داننده تواناست و تعلق خاطر به ماندن در شهر پیامبر و دیدن قبر فرستاده‌ای که مایه رحمت جهانیان است؛ از این رو پس از ماندن چندین ساله در مصر و فراگیری دانشهای ادبی، عقلی و شرعی که جایگاه علمی هر بلندهمتی را بالا می‌برد [به مدینه درآمد] و از جمله نعمتهایی که خداوند در این شهر بر من ارزانی داشت و بخشید، آنکه مرا شایسته نشستن بر منبر بهترین آفریده‌ها کرد. پس به وضع کنونی خود دقت کردم و در احوال گذشته و آینده‌ام اندیشیدم، آن‌گاه چیزی جز سخن گفتن درباره کلام فرو فرستاده شده نیافتم که شایسته دنباله‌روی و رهنمون‌سازی باشد؛ هر چند من نیز شایسته چنین کاری نبودم و از آن دسته کسانی هم نبودم که چنین راههایی را پوییده باشد، جز اینکه به پیامبر ﷺ توسل جستیم که مقصود هر روتنه و رهروی است که در دو سرا رهنمونش سازد و فرجامین منزلگاهی است که در هر دو سرا از آن آغاز خواهد شد. پس پاک و منزّه است خدا؛ خدایی که منزلت و شأن این واسطه [پیامبر ﷺ]

۱- ما در ادامه به تفصیل بی‌مبنایی، این پندار باطل و توهم نادرست را بیان و اثبات خواهیم کرد، بیشتر کسانی که اصحاب پیامبر نامیده می‌شوند؛ هدایت‌کننده نبودند؛ چه آنان خود از هدایت اسلام و عمل به قرآن روی برتافتند؛ بنابراین چگونه دیگران را رهنمون می‌شود، حال آن که خود هدایت نشده و از هدایت قرآن روی برتافته‌اند.

را این گونه والا و نیکو گردانیده است و ستایش او را سزد که ما را به سوی این واسطه رهنمون ساخت و اگر ما را پروردگارمان رهنمون نمی شد، از هدایت یافتگان نبودیم و به ویژه در سخن گفتن از آیه کریمه ای که با فضیلت خاندان نبوی^۱ و فزون تعظیم و تکریم کردن در حق آنان در پیوند است و این آیه، آیه: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»^۲.

این نوشته، پیشکش و هدیه ای است از من به آنان؛ چه جدّ آنان، همجواری با خود را به من ارزانی داشت. پس من هم به خاطر این روزی گرانها، با ارزش و عظیم؛ و به خاطر آنکه در زمره دوستداران پیامبر و خاندانش - که خداوند مقام پیامبر و خاندانش را در هر زمینه ای متعالی و مستدام بدارد - جای گرفتم، خدای را سپاس می گویم و از خداوند و پیامبر کریمش می خواهم و مسألت دارم که این نوشته را خالصانه به درگاه کریم خود بپذیرند و آن را ابزاری برای رسیدن به جئات نعیم قرار دهند که او بر هر چیزی - که بخواهد - تواناست، و شایسته پاسخ گویی.

این کتاب در پنج فصل، یک خاتمه و یک فایده نوشته و ساماندهی شده است. در پایان، از خداوند می خواهم آن سان که در آغاز بر من نیکی فرمود، تا پایان نیز نیکی فرماید و فضلش را عنایت دارد.

۱- این سخن ناشی از پاک طینتی نویسنده، انصاف و جوانمردی اوست که از گفته های نادرست دشمنان اهل بیت (علیهم السلام)، که خلاف فرموده های پیامبر است، روی برتافته است و گزیده هایی از آن در ادامه خواهد آمد.
۲- سوره شوری (۴۲)، بخشی از آیه ۲۳، بگو: «به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان».